

КОНЦЕПТ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОСТІ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає упровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій і методів. Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов.

У сучасному суспільстві істотно зріс інтерес до проблеми особистості, вона стала предметом дослідження багатьох наук. Шлях її формування визначає подальший розвиток суспільства.

Філософами, психологами, педагогами на рівні державної політики все частіше ведуться розмови про людиноцентризм – "практичний і світоглядний орієнтир, який повинен стати основним виміром державної політики у новітній історії України" [5]. "Людиноцентризм" – це гуманістично орієнтований підхід до формування нової людини – активної, енергійної, розум і душа якої знаходяться в злагоді" [5].

Перехід до нового "людиноцентричного" та ціннісно-орієнтованого суспільства можливий лише за умови переосмислення базових засад та орієнтирів побудови, функціонування і розвитку освітньої системи: "...людиноцентризм філософії як умови розвитку національної духовності знаходить своє логічне продовження в освіті. Сьогодні вона може тільки тоді виконувати своє покликання, коли смыслом її розвитку, центром всіх інновацій і стратегій стає людина. Саме така спрямованість освіти дозволить подолати існуючий перехідний стан у світогляді і духовності" [5].

Філософські ідеї людиноцентризму протягом останнього десятиліття знайшли свій розвиток в працях багатьох вчених, серед яких можна виділити фундаментальні монографічні досягнення В. Кременя [1; 2]. Саме він вперше обґрунтовує "людиноцентризм" як українську національну ідею. Вагомий вклад в розповсюдження ідей людиноцентризму робить також інститут обдарованої дитини НАПН України (директор В. Камишин), який провів декілька всеукраїнських конференцій з цієї проблеми, зокрема: "Філософія людиноцентризму: методологія, теорія, практика" (2009 р.), "Людиноцентризм як основа гуманітарної політики України" (2010 р.), "Еліта, обдарованість, людиноцентризм" (2010 р.) та інше.

Поняття людиноцентризму сповнене глибокого філософського змісту. Терміном "людиноцентризм" позначаються різноманітні й водночас концептуально спрямовані відтінки філософської думки, об'єктом яких є людина. Проблема людини в філософії завжди була актуальною. Існує низка концепцій, в яких окреслено прагнення досягнути смислу її буття. Плеяда дослідників, зокрема М. Бердяєв, М. Бубер, А. Гелен, В. Дільтей, М. Шелер намагалися відтворити еволюцію філософсько-антропологічної думки.

Зосередження уваги на людському вимірі всіх аспектів суспільно-політичного життя, коли людина стає метою і смыслом прогресивного розвитку українського соціуму, стало передумовою формування концептуальних засад філософії людиноцентризму як системи поглядів, яка визнає невід'ємне право на вільний розвиток та реалізацію всіх здібностей кожної особистості, визначає ступінь розкриття можливостей людини в якості критерію оцінки ефективності діяльності органів державної влади та суспільних інститутів.

Так академік В. Кремень наголошує, що людиноцентризм – це нова якість філософського розуміння людини, котра переважає як масштаби ренесансного антропоцентризму і гуманізму, так і філософської антропології, поскільки виходить за їх межі" [5]. Ця нова філософсько-світоглядна позиція акцентує увагу на вивченні людини в усіх її сутнісних аспектах, виявленні внутрішніх, глибинних основ її буття, на особистісних цінностях та способах і можливостях їх реалізації [5].

Як новий тип світогляду, філософія людиноцентризму увібрала в себе найважливіші ідеї гуманізму та філософського антропоцентризму. Зокрема, актуальними залишаються ідеї представників екзистенціалістської філософії М. Хайдеггера, К. Ясперса, які справедливо зазначають, що у центрі уваги наукової думки має знаходитись людина, її свобода й активність. Наголошуючи на неповторності людської особистості та відстоюючи найбільшу цінність людського буття, філософи-екзистенціалісти стверджують:

- людина може зробити себе особистістю, і вона сама відповідальна за свої вчинки і власну долю;
- знеособлені люди знімають із себе відповідальність за власні вчинки;
- людина завжди стоїть перед вибором, вона вільна у своєму виборі й тому несе моральну відповідальність перед собою та іншими;
- філософія, як духовна дія, спрямована на встановлення комунікації та взаєморозуміння людей; наблизити комунікацію в усіх можливостях її здійснення – повсякденне завдання філософського життя;
- демократія означає можливість зростання кожного в залежності від його вміння і заслуг.

Філософія людиноцентризму розвиває також провідні ідеї представників концепції персоналізму (П. Баум, Р. Флюеллінг, Х. Керр, В. Вітерн, З. Брайтмен та ін.) про визнання особи та її духовних цінностей вищим смыслом прогресивного розвитку суспільства; про людську індивідуальність, яка усвідомлює сама себе; про суверенну людину, яка виявляє себе у свободі; про найвищу цінність особи – її апріорну продуктивну активність, здатність до вдосконалення [1].

Водночас серед основних тенденцій сучасного суспільного розвитку, визначених Г. Драйденом і Дж. Вос у праці "Революція в навчанні", є тенденція "тріумф особистості" як ключова для забезпечення суспільного розвитку. Важливим є той факт, що в ракурсі тріумфу особистості акцент робиться на розкриття потенціалу кожної людини, постійний розвиток якої є безпосереднім завданням національної системи освіти. З іншого боку, акцент на особистісних якостях кожної особистості актуалізує значущість людини її поведінкових компетенцій як вибору власної життєвої позиції. Зазначена тенденція має безпосередній

взаємозв'язок з іншою тенденцією суспільного розвитку – демократизацією. "Сучасна демократія вимагає від особи не лише політичної активності, але й усвідомлення нею власної ролі і значення в життєдіяльності суспільства, а також дій відповідно до власних переконань і цінностей" [7].

Особистість як найвища цінність життя становить основу теоретичних і практичних постулатів і сучасної науки про людину. Так, вчений Л. Задорожна, узагальнюючи сучасні аспекти соціально-філософської та педагогічної антропології наголошує, що в умовах цивілізаційного процесу особливої актуальності набуває проблема формування особистості, підготовленої до життя в складних умовах сьогодення, здатної орієнтуватися в сучасній культурі і осмислювати своє місце в ній. Дослідниця наголошує на важливості розвитку такої риси людини, як здатність активно включатись у суспільне життя, бути повноцінним членом суспільства, до якого належить. Цей розвиток має відбуватись на гуманістичних принципах особистісного підходу та соціального ідеалу. Рисами такого ідеалу, на думку Л. Задорожної, є загальнолюдські духовні цінності (віра в людину та її духовні сили, повага до особистості) та демократичні цінності, що базуються на ідеях рівності, солідарності й свободи [4].

Відповідно до філософії людиноцентризму основний напрям діяльності людини – пізнання, завдяки якому змінюється вона сама. Людиноцентризм, враховуючи антропологічні властивості, виходить з того, що людина під час їх оцінки народжує свій новий суверенний образ, який має власний потенціал. У цьому і полягає, зокрема, плідна діяльність людиноцентризму в освітній діяльності, яка орієнтує на нову людину.

Бути особистістю – означає здійснювати за необхідності вибір, оцінювати наслідки прийнятих рішень. Особистість – не лише цілеспрямована, але й самоорганізуюча система. Об'єктом її діяльності й уваги є не лише зовнішній світ, а й вона сама, що виявляється у відчутті "Я", в уявленні себе, у самооцінці, у програмі самовдосконалення, здатності до самостереження, самоаналізу, саморегуляції.

У новій філософії освіти учень (студент) постає соціокультурною індивідуальністю, яка постійно розвивається разом із соціокультурним простором. Студент (учень) – це результат і процес розвитку соціокультурної системи. Тому головною особливістю сучасного педагогічного мислення є не лише прийняття тих чи інших положень та ідей, а насамперед конструювання їх на основі цілісних освітніх моделей, які відображають єдину систему як суспільних, так і суто психолого-педагогічних поглядів і переконань. Фундаментом цих моделей і є сучасна філософія освіти.

Оскільки центром тяжіння стає учень (студент), то важливу функцією вчителя (викладача) є вміння сприяти йому в ефективному і творчому освоєнні інформації, у розвитку її критичного осмислення.

Для педагогічно-освітнього процесу важливо сформулювати конкретні правила людської поведінки, що підвищать цінність людини й освітньо-педагогічного процесу загалом. Від цього залежить духовна, морально-психологічна культура особистості. Спрямованість освітянського процесу на духовне збагачення і творчу діяльність особистості розкриває її здібності до само-

реалізації та створення умов для саморозкриття інших людей, виявлення їх можливостей до творчості.

За такого підходу суб'єкт навчального процесу прагнучим стати особистістю через самоствердження завдяки власному самовизначенню. Людина повинна усвідомити, що вона за своєю сутністю – особистість, тому має віддати належне особистісному самоствердженню. Головним каталізатором для особистісного самоствердження сьогодні залишається творчість.

В наш час за умови застосування найсучасніших комп'ютерних систем, високих телекомунікаційних технологій, які стимулюють ефективність навчального процесу, все ж таки ніщо і ніхто не в змозі повністю витіснити і замінити мистецтво емпатичного педагогічного діалогу "вчитель – учень".

Отже, в умовах становлення демократичних засад українського суспільства на внутрішню духовну свободу особистості впливають такі морально-ціннісні орієнтації, як повага у поєднанні з вимогливістю, толерантність, солідарність, взаємодопомога, самоорганізація і самодопомога. Це, в свою чергу, сприяє становленню якісно іншого статусу особистості як суб'єкта і носія оновлених духовно-моральних цінностей та зумовлює здатність до самоствердження, завдяки якому людина здобуває сенс свого життя [5].

Застосування положень філософії людиноцентризму в умовах становлення демократії спрямоване на формування вільної і відповідальної особистості; утвердження демократичних світоглядних установок, поглядів, цінностей; забезпечення умов для вільного самовизначення кожної людини у демократично спрямованому світоглядному просторі для прийняття нею власних цінностей у формі життєвих цілей, провідних мотивів та інтересів, прагнень і потреб [6].

Сьогодні суспільство стрімко рухається до антропоцентризму – до стану, у якому соціальні процеси, структури загальнолюдського життя вибудовуються з самої людини та замикаються на ній, де увесь соціальний Всесвіт рухається навколо людини. Відтак, антропоцентризм стає принципом сучасного пізнання, основою людинознавчої компетентності педагогів. Його сутністю стає визнання пріоритету інтересів, прав та свобод не держави, не соціальних груп, а суверенної людської особистості. Реалії сучасності потребують розробки людиноцентричної та дитиноцентрованої моделі освіти, у якій центром концепції буде справді учень і вчитель, а не власне інновація як данина моді чи ідея задля самої ідеї.

Список використаної літератури

1. Бойко А. Людиноцентризм як принцип особистісно орієнтованого навчання / А. Бойко // Вища освіта України. — 2008. — № 4. — С. 37-43.
2. Вишневський О. Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів / О. Вишневський // Освіта : всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. — 2008. — № 32/33. — С. 10-11.
3. Енциклопедія освіти / [гол. ред. В. Г. Кремень]. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
4. Задорожная Л.К. Социально-психологическая антропология и её педагогическая разновидность // Перспективы. — 2005. - № 3 (31). — С. 108 – 113.

5. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – 2-е вид. – К. : Т-во "Знання" України, 2011. – 520с

6. Рябенко Є. Принцип людиноцентризму в управлінні вищою освітою: мотиваційні аспекти професійної діяльності викладача як суб'єкта освітнього процесу // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2014. – № 56. – С.33-40.

7. Чернишова Є. Р. Формування кадрового потенціалу системи післядипломної педагогічної освіти : моногр. : наук, вид / Є. Р. Чернишова. — К. : Пед. думка, 2012. — 472 с.

Анжела Шуканова, Тетяна Япринець

ГЕГРАФІЧНА ОСВІТА ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ: ПІДХОДИ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ

У 2011 році було прийнято новий Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [1], який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту освіти. При цьому: особистісно зорієнтований підхід до навчання забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів; компетентнісний – сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей; діяльнісний – спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища. Усі ці підходи, в поєднанні з українознавчим спрямуванням, знаходять своє відображення й у навчально-виховному процесі навчання географії у школі.

За нашим підходом, географічна освіта повинна здійснюватися в контексті реалізації програми дій освіти в інтересах сталого (стійкого) розвитку, яка виступає каталізатором просування принципів стійкого розвитку суспільства. В основі освіти для сталого розвитку лежать завдання, сформульовані у «Порядку денному на ХХІ століття»:

– забезпечити просвіту з питань розвитку та збереження навколишнього середовища для громадян усіх вікових категорій;

– включити концепції розвитку та збереження навколишнього середовища до всіх навчальних програм з аналізом причин, які викликають головні глобальні загрози. При цьому особливу увагу приділити підготовці майбутніх керівників;

– забезпечити участь учнів у місцевих та регіональних дослідженнях стану довкілля, включаючи питання придатності води для споживання, санітарії, харчових продуктів та екологічних наслідків використання природних ресурсів [3].

Морально-етичні норми переходу глобального суспільства до сталого способу життя містяться також у Хартії Землі, яка визнана ЮНЕСКО, Міжнародним союзом охорони природи (МСОП) та іншими міжнародними організаціями в якості офіційного документа. Хартія Землі ґрунтується на шістнадцяти принци-